

Olivia Laing

NEHRE DOĞRU

Suyun Derinliklerine Bir Seyahat

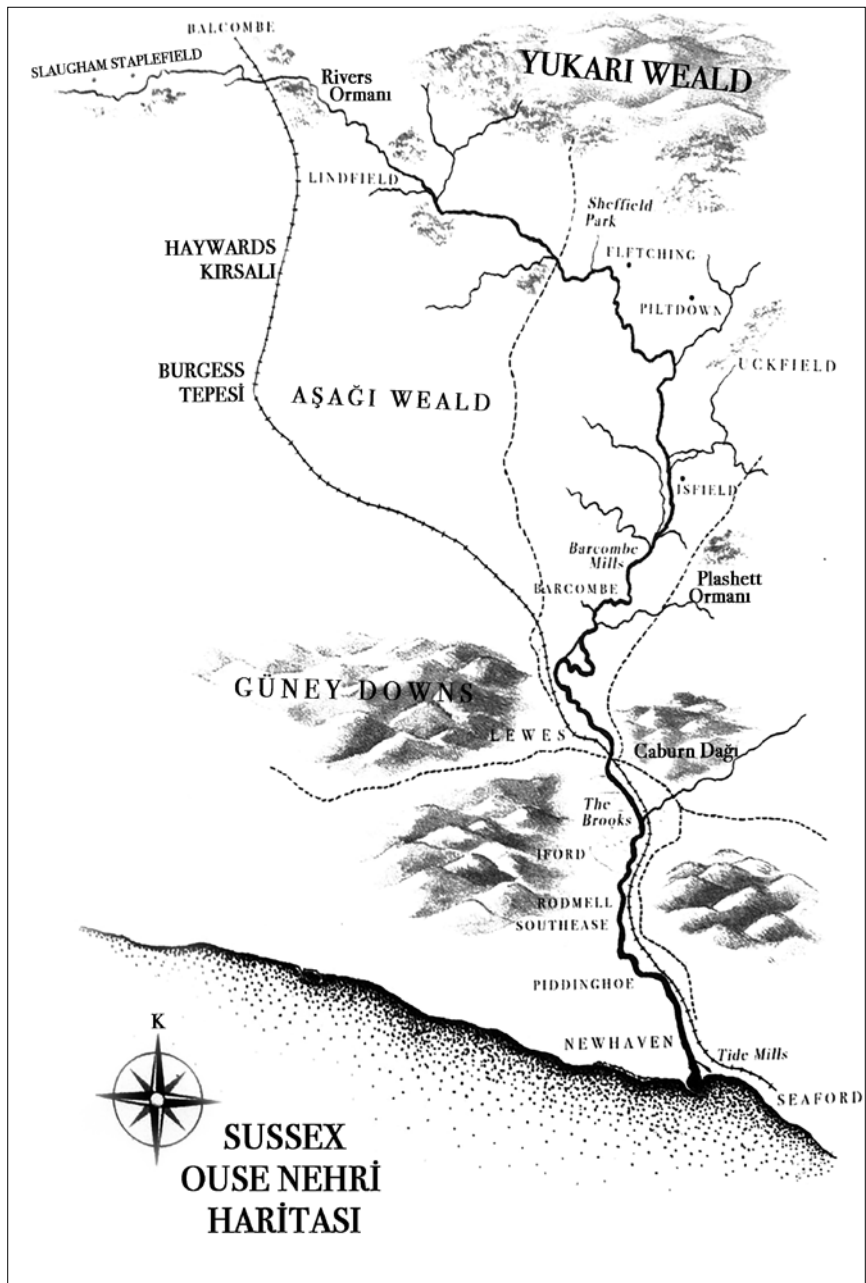
Çeviren

Gökçe Metin

ithaki

Annem, babam ve kız kardeşim için
ve
Dedem Arthur Laing'in anısına

Bütün ırmaklar denize akar, yine de deniz dolmaz. Irmaklar hep çıktıkları yere döner. Her şey yorucu, sözcüklerle anlatılamayacak kadar. Göz görmekle doymuyor, kulak işitmekle dolmuyor. Önce ne olduysa, yine olacak. Önce ne yapıldıysa, yine yapılacak. Güneşin altında yeni bir şey yok.

Vaiz 1: 7-9

I

YOK OLMAK

Sular beni lanetledi. Belki çok susuz kaldım, ne kadar da İngilizvari, ya da belki güzelliğe karşı duyarlıyım ama yakınlarda bir nehir yoksa kendimi bu dünyada gerçek anlamda rahat hissetmiyorum. “Canımız acıduğunda,” diye yazmıştı Polonyalı yazar Czeslaw Miłosz, “belli bazı nehir kıyılarına döneriz.” Ben onun sözleriyle avunuyorum çünkü hastalıkta ve sağlıkta, kederde, yalnızlıkta ve neşede tekrar tekrar ziyaret ettiğim bir nehir var.

Ouse’a ilk kez on yıl önce bir haziran sabahında geldim. Çoktandır umursamadığım bir erkek arkadaşımınla beraberdim; Brighton’dan ayrılıp arabamı Barcombe Mills’teki ara-

zide bırakmıştık ve son balıkçılar turnabalığı ya da levrek umuduyla oltalarını sallarken akıntıya karşı kuzeye doğru yürüyorduk. Ağırlaşan hava kandul otu kokusuyla doluydu ve daha yakından baktığımda kıyıda başiboş sürüklenen taç yapraklarını seçebiliyordum. Nehir açık bir alanın kıyısında alabildiğine akıyor ve güneş alçaldıkça kokusu daha da fark edilir oluyordu: Vahşi suların varlığını açık ettiği o soğuk yeşil koku. Bir elimi daldırmak için durdum ve bu sırada nedenini ya da zamanını bilmesem de Virginia Woolf'un Ouse'da kendini boğduğunu hatırladım.

Bir dönem bir grup arkadaşla birlikte Woolf'un bedeninin yakınlarında bulunduğu Southease'de yüzerdim. Esrimeye dönüşen bir heyecanla hızla akan suya girer, beni yüzeyin altında tepetaklak etmekle ve doğrudan denize fırlatmakla tehdit eden bir akıntıyla sürüklenirdim. Nehir o bölgede Downs'la bölünen bir kalker vadisinden geçer, kalker suya sızar ve onu küçük ışık huzmeleriyle doldurup camdan deniz taşlarının sütlü yeşiline dönüştürürdü. Dibi göremezsiniz; kendi uzuvlarınızı güçlkle çıkarabilirdiniz ve belki de nehrin sırların taşıyıcısı gibi görünmesine yol açan şey bu bulanıklıktı; belki de yüzeyinin altında bir şeylerin saklıyordu.

Beni o tehlikeli yere sürükleyen hastalıklı bir ruh hâli değil, daha ziyade kendimi kontrolümün oldukça ötesinde bir şeye kaptırmanın verdiği keyifti. Bir metalin mıknatısa çekilmesi gibi Ouse'a doğru çekiliyor, yaz gecelerinde ve kısa kış günlerinde bazı yürüyüşleri, geçiş mevsimlerinde yapılan bazı yüzmeleri, onlar ritüelin ağırlığını toplayana kadar tekrar ediyordum. Sussex'in o köşesine aylak aylak ve uzun kalmayı kesinlikle düşünmeden gelmiştim ama şimdi nehir bana bir tuzak kurmuş, beni hazırlıksız yakalamış ve orada kalbimin durduğu anda tutmuş gibi geliyor. Hayatımda bir şeyler iyi gitmemeye başladığındaysa döndüğüm yer Ouse'du.

2009 yılının baharında hayatımızı dönem dönem etkileyen, bizi ayakta tutan iskelenin çökmeye mahkûm gibi görüldüğü, o küçük krizlerden birine yakalandım. Kaza eseri işimi ve sonra bütünüyle ihmalkârlığım sonucunda sevdiğim adamı kaybettim. O Yorkshire'lıydı ve uzun süren mücadeleimizdeki çatışma noktalarından biri de araziyle, yani evimizi ülke içinde nereye kuracağımızla ilgiliydi. Ben Sussex'ten ayrılamazdım ve onun da yakın zamanda döndüğü tepe ve bozkırlardan kendini kurtarması pek mümkün değildi.

Matthew gittikten sonra uyuma becerimi yitirdim. Brighton huzursuz görünüyordu ve gece vakti ışıklar oldukça parlaktı. Yol üzerindeki hastane yakın zamanda kapanmıştı ve bazen işimden başımı kaldırdığımda bir grup erkek çocuğunun pencereleri kırdığını ya da bir zamanlar ambulansların park ettiği alanda ateş yakıldığını görürdüm. Gün içinde belirli aralıklarla boğulduğumu hissederdim ve bu, kendimi yerlere atıp bir çocuk gibi hüngür hüngür ağlamamak için yapabileceğim tek şeydi. Daha dengeli olduğum anlarda geçici olduğunu ve yakın zamanda biteceğini bildiğim bu panik anları bir şekilde o nisan ayının güzelliğiyle şiddetleniyordu. Ağaçlar hayata ışık veriyordu: Önce dikilen çiçekleriyle kestane ağacı, sonra karaağaç ve kayın. Bu yeşil cümbüşünün ortasında kiraz çiçeklenmeye başladı ve birkaç gün içinde sokaklar, su oluklarını dolduran ve park edilmiş arabaların ön camlarını kaplayan çiçeklerle dolup taşı.

Mevsim değişimi sarhoş ediciydi ve işte o zaman nehir kenarında yürüme fikri beni esir aldı. Kelimenin tam anlamıyla *yok olmak* istiyordum ve içimde, derinlerde bir yerde, nehrin orada olmam gerektiğini hissediyordum. Haritalar konusunda her zaman biraz beceriksiz olmama rağmen dürtüsel olarak haritalar almaya başladım. Bazılarını oda-

mın duvarına astım; içlerinden bir tanesinin yeraltına ait bir jeoloji şeması vardı ve o kadar güzeldi ki onu yatağımın yanında tuttum. Aklımda bir araştırma ya da ölçüm fikri vardı; İngiltere'nin küçük bir bölümünün yirmi birinci yüzyılın başında, yaz ortasındaki bir haftada neye benzediğini görüp kayıt altına almak istiyordum. En azından insanlara söylediğim şey buydu. Gerçeğin açıklanması bu kadar zor değildi. Bir uykucunun sıradan havayı umursamayışı ve rüyalara doğru yol alışı gibi, bir şekilde sıradan dünyanın ötesine geçmek istiyordum.

Bir nehir manzaranın içinden akıp dünyayı yakalar ve onu iki misliyle geri verir: Alışıldığı biçimde yaşadığımızdan daha gizemli, değişken, ısıltılı bir dünya. Nehirler uygarlığımızın içinden boncuklardaki ipler gibi geçiyor ve kendi büyük suyuyla ilişkili olmayan bir çağ aklıma gelmiyor. Ortadoğu'nun toprakları artık bütün bütün kuraklaştı ama bir zamanlar verimliydiler ve Sümer ile Babil'in doğduğu verimli Fırat ve Dicle nehirlerinden besleniyorlardı. Eski Mısır'ın zenginlikleri, yaşam ve ölüm arasındaki geçidi belirlediğine inanılan ve gökyüzünde, bizim bugün Samanyolu dediğimiz saçılan yıldızların yansıması olan Nil'den doğuyordu. Indus Vadisi, Sarı Irmak: Bunlar uygarlıkların doğduğu, taşuklarında toprağı zenginleştiren tatlı sularla beslenen yerlerdir. Yazma sanatı bu dört bölgede, birbirinden bağımsız olarak doğdu ve yazılı sözcüğün keşfinin nehir suyuyla beslenmesinin bir tesadüf olduğunu sanmıyorum.

Nehirlerin bizi kendilerine çeken bir gizemi vardır çünkü gizli yerlerden doğarlar ve yarın, belki de bugün oldukları yerde bulamayacağız yollarda seyahat ederler. Bir göl ya da denizden farklı olarak bir nehrin varış yeri vardır ve yolculuğundaki bu kesinlik duygusunda, özellikle varacakları

yere dair inançlarını kaybedenler için, onu çok dinlendirici kılan bir şeyler taşır.

Ouse o dönemde iki unsurdan oluşuyormuş gibi geliyordu bana. Bir yanda nesnenin kendisi vardı: Haywards Kırsalı'ndan çok uzak olmayan bir yerde bir meşe ve fındık ağacı koruluğundan doğan yetmiş kilometrelik nehir, Weald'ın kadim ormanlarından hızlı ivme ve dalgacıklarla savruluyor, Lewes'te Downs'ın içinden geçiyor ve Newhaven'daki feribotların Fransa'ya geçtiği petrole kaplı Kanala giriyordu. Bu türden suyolları bu adalarda çok sıradandır. Sizin de yakınlarınızda böyle bir nehir olduğundan eminim; ne bütünüyle vahşi ne de kusursuz ölçüde uysal; kasaba ve tarlaların içinden kıvrılarak geçen hoş, vasat bir nehir. Su değirmenlerinin ve tuzlaların olduğu günler geride kalmış olabilir ama Ouse yaşadığımız zamanlara uygun biçimde, bir çift rezervuarı besleyen ve bir düzine kanalizasyon çalışmasının tahliye kanalından çıkanları taşıyan işlevsel bir nehir olmayı sürdürüyor. Bazen Istfield'da yüzerken pıhtılaşmış kabarcıkların olduğu bölgelerden geçersiniz; bazen bir su otu kümesi buğdaydan temizlenmiş gübreyle bir bahçedeki kadar bereketli biçimde çiçek açar.

Ama bir nehir mekânda olduğu kadar zaman içinde de hareket eder. Nehirler dünyamızı biçimlendirmişlerdir; Joseph Conrad'ın ifade ettiği gibi onlar yanlarında "insanların düşlerini, ulusların tohumlarını, imparatorlukların başlangıçlarını taşırlar." Varlıkları her daim insanları cezbetmiştir, bu yüzden geçmişin çerçöp gibi bir kenara atılan kalıntılarını taşırlar. Ouse büyük bir su yolu değildir. Tarihin daha geniş akıntılarıyla ancak bir ya da iki kez buluşmuştur; Virginia Woolf 1941 yılında burada boğulduğunda ve yine, yüzyıllar önce, nehrin kıyılarında Lewes Savaşı yapıldığında. Bu-

nunla beraber, insanla ilişkisi İsa'nın doğumundan binlerce yıl öncesine, Neolitik yerleşimcilerin ormanlardaki ağaçları kesmeye ve nehir kıyısındaki toprağı işlemeye başladığı ilk dönemlere dayanır. Ardından gelen çağlar daha hissedilir izler bırakmıştır: Sakson köyleri, Normandiya kalesi, Tudor kanalizasyon çalışmaları, George dönemine ait toprak setleri ve nehrin taşmasını engellemek için tasarlanmış kanallar; ancak bu ayrıntılı değişiklikler bile Ouse'un binyılımızın ilk yıllarında başkaldırarak Lewes köyünü dehşet verici biçimde sel suları altında bırakmasının önüne geçemedi.

Bazen geçmiş çok yakındaymış gibi geliyor. Bazı akşamlar güneş batıp hava maviye dönerken, peçeli baykuşlar çimenler üzerinde yüzer ve alçalan ay ağaçların bittiği yerde gedik açarken bazen nehrin yüzeyinden bir sis yükselir. İşte o zaman suyun tuhaflığı gözle görülür hâle gelir. Toprak hazinelerini içinde biriktirir ve gömülü olan şey bir kürek ya da sabanla çıkarılana dek burada kalır ancak bir nehir daha aldaticıdır, hazinelerinden rastlantısal biçimde ve tarihçilerin çok değer verdiği karayla kuşatılmış kronolojiye dayanmadan kurtulur. Suyun yardımıyla derlenen bir tarih doğası gereği hızlı ve akışkandır, gizli bir yaşamla doludur ve keşfedeceğim gibi beklenmedik biçimde bugüne akma becerisi vardır.

O bahar saplantılı biçimde Woolf okuyordum çünkü Woolf, suya ve onun metaforlarına ilişkin kaygımı paylaşıyordu. Virginia Woolf yıllar içinde hüzünlü bir yazar, ruhsuz bir nörastenik ya da yine garazlı, rafine bir yaratık, boğucu Bloomsbury muhabbetinin duayeni olarak adını duyurdu. Bu görüşe sahip insanların onun günlüklerini okumadığını düşünürüm çünkü bu günlükler hicivle ve doğal dünyaya duyulan bulaşıcı bir sevgiyle doludur.

Virginia, Ouse'a ilk kez 1912 yılında geldi ve bataklıkların çok yukarısında bir ev kiraladı. Leonard Woolf'la evli olduğu ilk geceyi burada geçirdi ve sonrasında bir dizi ciddi

sinir krizinin üçüncüsünü atlatmak için bu evde kaldı. 1919 yılında, akıl sağlığına yeniden kavuştuğunda, Rodmell kilise kulesinin arkasında buz mavisi bir kulübe satın alarak nehrin diğer yakasına geçti. İlk geldiklerinde evin durumu çok ilkeldi, hiç sıcak su yoktu ve evin dışında bir gerdelin üzerinde hasır iskemleli bir tuvalet vardı. Ama hem Leonard hem de Virginia, Monks House'u seviyorlardı, bu evin huzuru ve soyutlanmışlığı çalışmaya yardımcı oluyordu. *Mrs. Dalloway*, *Deniz Feneri*, *Dalgalar* ve *Perde Arası* kitaplarının büyük bölümü, yüzlerce inceleme, öykü ve makaleyle birlikte burada yazılmıştı.

Doğaya aşırı bir duyarlılığı vardı ve bu kireçli, sulak vadiye dair izlenimleri çalışmalarına nüfuz eder. Tek başına çıktığı sıklıkla günübirlik olan yolculuklar, yazma sürecinin önemli bir parçasını oluşturmuştur. Asham'da geçirdiği kriz sırasında hem yürümenin hem de yazmanın aşırı tahrikleriyle kendisine yasaklandığı dönemde duygularını günlüğünde özlemle açtı:

Firle ormanlarında gezinmek için neler vermezdim ki, beynim tatlı lavantalara serilmiş, alabildiğine makul & serin & yarınki görev için hazır. Her şeyi nasıl fark etmeliyim, bunun için uygun ifade bir dakika sonra gelir & bir eldiven gibi sarar, sonra tozlu yollarda, pedallarına basarken, böylelikle öyküm kendini anlatmaya başlardı & sonra güneş yorulurdu & ev & öğle yemeğinden sonra bir süre şiir, yarı okunmuş, yarı yaşanmış, sanki ten çözünüyormuş & tenden kırmızı beyaz çiçekler fışkırıyormuş gibi.

“Ten çözünüyormuş gibi” karakteristik bir ifadedir. Woolf'un yazma sürecine, gezindiği düşler dünyasına girdiğini ifade etmek için kullandığı mecazlar değişkendir: *Dalmak*, *taşmak*, *batmak*, *su altında kalmak* hakkında yazar.

Derinlere girme arzusu beni ona çeken şeydi çünkü nihayetinde boğulsa da bir süre için serbest dalışçılar gibi dünyanın yüzeyinin altına inme konusunda bir yeteneği var gibi görünmüştü. Küçük sıcak odamda otururken kendimi zincirlerinden kurtulma gösterisine hazırlanmak için Houdini'yi inceleyen acemi bir performans sanatçısı gibi hissetmeye başladım. Üçkâğıdın nasıl çevrildiğini ve çaba sarf edilmeden yapılan o dalışların nasıl çok daha meşum bir kaçış noktasına dönüştüğünü bilmek istiyordum.

Bahar yerini yaza bırakıyordu. Gündönümünde, yıl içinde ışığın zirve yaptığı kırılma noktasında şehirden ayrılmaya karar vermiştim. Güne dair batıl inançlar bana hitap ediyordu: Dünyalar arasındaki duvarın incelendiğinin söylendiği dönemdir bu ve Shakespeare'in karmakarışık rüyasını yaz dönümü öncesi üzerine kurması bir tesadüf değildir çünkü yılın en kısa gecesinde büyü ve kötü yönetim her zaman egemen olmuştur. İngiltere haziran ayında en güzel zamanını yaşar; ben de gitmeden önceki günlerimde çiçeklenen çayirlara girme ve serin, durgun nehre atlama arzusuyla neredeyse çıldırdığımı hissediyordum.

Dairem telaşla yazılmış listelerle dolmaya başladı. Bir sırt çantası ve bel bölgesine gösterişli bir çiçek çizilmiş hafif bir pantolon satın aldım. Annem bana su toplamayı önleyecek biçimde tasarlandıklarına yemin ettiği –ki sonra durumun böyle olmadığı ortaya çıktı– çirkinlik konusunda eşi benzeri olmayan bir çift sandalet gönderdi. Bir öğleden sonra boyunca yol üstündeki barlarda otel odaları ayırarak hoşça vakit geçirdim; bunlara Virginia ve Leonard Woolf'un müzayedede Monks House'u aldığı Lewes'teki White Hart da dahildi ve sonrasında o ânın heyecanıyla, kısa ve şiddetli bir kavgaya tutuştum. Bunların yanı sıra büyük miktarda yulaf kurabiyesi ve kalın bir peynir dilimi aldım. Çeşitlilikten yana şansım olmayabilirdi ama sonuçta aç kalmayacaktım.

Bu süre boyunca, Matthew'yla çok az konuşmuştum ve gitmeden bir önceki gece yasak bir şey yaptım. Onu aradım, yaptığımız karmakarışık, birbirimizi suçladığımız konuşmanın bir noktasında ağlamaya başladım ve duramadığımı gördüm. O zaman bunu bilmesem de bu, kasvetli baharın en dip noktasıydı. Ertesi gün gündönümüydü; bundan sonra, günler kısalmaya başlasa da içimde bir şeyler aydınlanmaya ve yükselmeye başladı.